Univerzitetska misao - časopis za nauku, kulturu i umjetnost [ISSN: 1451-3870]

Vol. 19, str. 23-30, 2020 god., web lokacija gde se nalazi rad: <http://um.uninp.edu.rs>

Tematska oblast u koju se svrstava rad: Društvene i humanističke nauke / podoblast: Filologija

Datum prijema rada: 15.11.2020.

UDK: 811.111

Datum prihvatanja rada: 30.12.2020.

81'1

doi: 10.5937/univmis2019023F

Originalan naučni rad

SAVREMENA LINGVISTIKA U ENGLESKOM JEZIKU

Fahreta Fijuljanin

Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, Srbija

fahreta.f@uninp.edu.rs

Samina Dazdarević

Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, Srbija

samina.d@uninp.edu.rs

Amela Lukač-Zoranić

Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, Srbija

prorektor.nastava@uninp.edu.rs

Apstrakt

Rad ispituje uticaj savremene lingvistike i posledice jezičkog promišljanja na engleski jezik ali i svetsku filologiju. Komparativna analiza prednosti i nedostataka pre svega tradicionalne a onda i savremene gramatike predstavlja opšti utisak o razvoju i potrebama jezika gde naposljetku dolazimo do diskursa savremene lingvistike u engleskom jeziku. Analizom diskursa moderne lingvistike rad ističe nekoliko novijih izučavanja i pristupa jeziku vidjena kroz rad eminentnih lingvista engleskog jezika kao što su Čomski, Sapir, i Blumfeld i Halidej. Aktuelna lingvistika kao posledica različitih varijacija nameće pitanje kako i zašto se jezik menja tokom vremena i predstavlja osnovu za istraživanja o tome koliko je savremena lingvistika prekretnica za promenu jezika u budućnosti, ali i uticaj društva na jezičke tekovine, promene i univerzalije.

Ključne riječi: tradicionalna gramatika, savremena lingvistika, Čomski, Blumfeld, Halidej, generativna gramatika, strukturalna gramatika, funkcionalna gramatika.

CONTEMPORARY LINGUISTICS OF ENGLISH LANGUAGE

Abstract

The paper examines the influence of modern linguistics and the consequences of language reflection on both English language and global philology. A comparative analysis of preferences and lacks of traditional and modern linguistics represent a common view of the progress and the needs of the language. The paper aims to highlight several recent studies of modern linguists in the field of English linguistics such as Chomsky, Sapir, Halliday and Bloomfield as the representative of English speaking grammarians. Modern linguistics, as a set of different variations, raises the question of how and why language changes over time. It

possibly may represent the basis for research on contemporary linguistics as a turning point for language change in the future, as well as the impact of society on language, change and universals.

Keywords: Serbian as non-native language, education of national minorities, elementary school, Presevo, curricula, textbooks, teaching results traditional grammar, contemporary linguistics, Chomsky, Bloomfield, Halliday, generative grammar, structural grammar, functional grammar.

UVOD

Kako bismo ispitali jezik i promene koje ga prate, Bugarski (2003:14) tvrdi da je jedan od preduslova 'sposobnost da se od jezika psihički odmaknemo kako bismo ga sa tako uspostavljene razdaljine bolje sagledali'. Isto tako, da bismo shvatili evoluciju jezika, neophodno je izaći iz okvira uslovljene tekovine i uzeti svaku promenu u celosti, sa svim komponentama u okruženju, geografskim i religijskim ali i svakim drugim obeležjima. Jezička promenljivost i sposobnost da se preobrazi i da nadogradi već postojeće elemente i šablone u nove predstavlja kompleksnu i višeličnu pojavu.

Promene kroz koje jezik prolazi počinju na fonetskom nivou (formiranjem i asimilacijom glasova u jeziku), onda građenjem nove materije (riječi u svim oblicima), a zatim i na značenjskom nivou (semantički i semiotički red i sadržaj). Rastapanje ili ulivanje jednog jezika u drugi radi formiranja sasvim novog i stvaranje standardnog jezika predstavljaju finalni čin u nizu promena u jeziku.

Jezički varijetet je istorijsko nasleđeno bogatstvo koje je dokaz stalnih adaptacija kako u glasovnim promenama, asimilaciji, slabljenju i nestajanju nekih suglasnika i samoglasnika, tako i kod razvijanja određenih tonova i njihovih spajanja i razdvajanja. Unutrašnja struktura i konstrukcija reči, pored fonetskih promena u jeziku, predstavlja bitno polazište za dalju transformaciju i adaptaciju jezika i to najčešće putem gramatikalizacije i leksikalizacije kao ireverzibilnih procesa u građi novog materijala. Semantičke promene su se kretale prirodnom adaptacijom zahvaljujući viševjekovnim razlikama u konotaciji i denotaciji reči, fraza i rečenica. Glasovne asimilacije, gramatikalizacije i semantičke, ali i mnoge druge promene, bile su uzrokom nastajanja novih jezika. Primera radi, latinski jezik koji se razlio u nekoliko, španski, francuski, italijanski, portugalski, je jedan od modela navedene jezičke modifikacije. Formalni engleski jezik, kakvog čujemo i koristimo danas, je prošao kroz nekoliko epoha, od staroengleskog preko srednjovekovnog do modernog.

TRADICIONALNA GRAMATIKA

Britanika je u svom petom izdanju (5:410) opisala gramatiku kao niz pravila koje definišu glasove, reči, rečenice i ostale elemente kroz njihovo spajanje i interpretaciju. Boadi (1968:8) nabroja svojstva gramatike kao lingvističku kompetenciju jezičkog govornika, zatim kao principe morfoloških i sintaksičkih

pravila određenog jezika, kao niz deskripcija o sintaksi i morfologiji i na kraju, kao preskriptivna pravila o tome kako se govori i piše. Na osnovu toga, možemo reći da gramatika funkcioniše kao sistem zasnovan na određenim pravilima.

Poznata je podela na tradicionalnu gramatiku i modernu lingvistiku. Dajući na značaju tradicionalne gramatike, Gimson (1980:7) je označava kao istinskog prethodnika savremenog fonetičara. Cooper (1985:87) takođe kaže da su tradicionalni gramatičari više doprineli izučavanju izgovora engleskog jezika nego bilo koji savremeni. Dineen (1967:45) tvrdi da je tradicionalna gramatika aristotelska samo kada je u pitanju odnos prema prirodi jezika a koje imamo u primerima drevne Grčke i Rimljana. Collinge (1990:78) smatra da je tradicionalna gramatika stožer nauke o činjenicama i pravilima jezika.

Doprinos tradicionalne gramatike u učenju jezika se ogleda kroz razne jezičke kategorije i to:

1. Kada su u pitanju vrste reči, Palmer (1971:8) uočava da se definicije vrste reči skoro tačne, terminološki ispravne ali nedovoljno koncizne,
2. Fraze i klauze postoje samo sa finitnim glagolima, dok Quirk (1972:722) pominje i bezglagolne klauze i nefinitne glagole,
3. Rečenična analiza polazi od reči kao najmanje jezičke structure. Parsing se vrši tabelarno i određivanje vrste reči ne zavisi od funkcije koju obavlja u rečenici,
4. Dok prave jasnu razliku između glagolskog vremena i glagolskog vida, Quirk (1972:84) beleži razlikovanje samo sve skupine glagolskih vremena, prošla i sadašnja a buduća i modaln ne ne razdvaja kao posebne,
5. Definišući padeže kao odnos između imenica ili zamenica sa drugim rečima u rečenici, gramatičari pominju subjektiv, objektiv i prisvojni padež. Upitna je fraza "It is I" koja prati pravila iz latinske gramatike a koju danas koristimo u formi "It is me".
6. Značenje može biti leksičko, u formi imenica, glagola, prideva i priloga, i gramatičko koje je nosilac veze između leksičkog označavanja i i reči u formi veznika, predloga i članova.
7. Fonološka nomenklatura se u potpunosti oslanja na izučavanja iz tradicionalne škole a tome ide u prilog i činjenica da Britanika (14:282) podseća da su Grci najzaslužniji za pisani sistem u kom su slogovi predstavljani kao zasebni delovi.

Moderna literatura, na drugoj strani, često kritikuje gore navedena mišljenja i shvatanja tradicionalne gramatike. Normativnost i preskriptivnost umesto eksplicitnosti i deskriptivnosti u definisanju i upotrebi jezika, zanemarivanje socioloških i funkcionalnih varijeteta jezika kao i dijahroni pristup neke su od glavnih zamerki tradicionalistima. Wiliams (2005:9) ovu pojavu opisuje kao razlikovanje jezika koji govornici koriste i onog koji treba da govornici koriste te dalje ukazuje da je cilj tradicionalne gramatike ovekovečiti istorijski model navodno ispravnog jezika.

Pisani oblik jezika u tradicionalnom pristupu zauzima centralno mesto u odnosu na govorni jezik. Leith (1983:11) tu hijerarhiju ocenjuje kao jedan vid prestiža koji je dodeljen pisanoj formi kao onoj koja je ispravna i citiramo "najlepša".

Superiornost jednog jezika i princip stvaranja drugog na osnovama prvog je svojevrsna diskriminacija i negiranje autonomije i jedinstvenosti svakog jezika koji je “drugi”. Kreiranje gramatike engleskog jezika na osnovama latinskog je upravo jedan od pokušaja koji se u velikom meri zamera tradicionalnom pristupu jezika.

Potpuno svesni nemogućnosti primene tradicionalnog pristupa gramatici i jeziku, doprinos istog svim jezičkim disciplinama je neprikosnoven upravo zahvaljujući činjenici da tradicionalna gramatika predstavlja temelj i tačku polazišta savremenoj nauci o jeziku.

SAVREMENA LINGVISTIKA

Razumevanje jezika, njegovih osobenosti i prirode ljudskog govora je najvažniji element proučavanja u modernoj lingvistici. Polazeći od činjenice da izučava najkompleksniji ljudski faktor, Duffy (1969:13) posmatra lingvistiku kao sredstvo kojim utvrđujemo kako se jezik razvio, kako funkcioniše i kako u budućnosti evoluirao. Nadalje, Aitchison (1995:34) je pokušao da lingvistiku predstavi kao odgovor na pitanja šta je jezik i kako on funkcioniše.

Opšte karakteristike moderne lingvistike su, kako nabraja Ivić (2001:67) sistematizacija znanja, nova interpretacija poznatih činjenica, širenje okvira naučnog interesovanja, angažovanost u multidisciplinarnoj saradnji na ostvarenju velikih naučnih zadataka iz drugih nauka na teren analize jezičkog fenomena.

Osnivač, ili kako ga često nazivaju “otac savremene lingvistike”, je švajcarski lingvistika Ferdinand de Saussure (1857-1913) a rane godine 20.veka se smatraju početkom epohe promišljanja o jeziku kao naučnom studiju.

Deskriptivna gramatika, prema tumačenju Schmittera (2008:54) predstavlja početnu fazu u određivanju početaka moderne gramatike a koja opisuje kako se jezik govori i piše umesto kako bi jezik trebalo da se govori i piše i time se postavlja govorni oblik jezika za osnovni.

Druga epoha razvoja savremene lingvistike je strukturalna gramatika, ili strukturalizam, koji jezik prepoznaje kao strukturni sistem gde je svaki element opisan u odnosu na srodnu povezanost drugog elementa. Dominira sintaksička naglašenost jezika i morfološke jedinice, razvijaju se rečenični okviri, zatim analiza neposrednih konstituenta i rečenične formule.

Pravac u lingvistici koji se bavi analizom nastanka rečenica, načinom na koji govornici generišu jezik naziva se generativnom ili transformaciono-generativnom gramatikom. Njen tvorac, Noam Čomski (1928-), o kome ćemo posebno govoriti dalje u radu, dodaje termin transformativni upravo da bi ukazao na sposobnost već uspostavljenih fraza u jeziku da se reprodukuju. Chomsky (1965:4) tvrdi da iako govornik poznaje gramatička pravila, može lako napraviti grešku u demonstraciji istih prilikom govora ili pisanja a razlog tome mogu biti unutrašnji ili spoljašnji faktori. Ovime se sposobnost govornika ne izjednačava sa učinkom istog.

Funkcionalna gramatika, čiji je tvorac Halliday, posmatra jezik kao instrument kojim se upravlja komunikacija među jedinkama u govoru. Prema Young (2011:625)

postoji nekoliko principa funkcionalne gramatike i to da je jezik mreža i svi delovi su međusobno povezani, da je jezik sastavljen od različitih nivoa i svaki je značajan, u interesu je priroda, uloga i svrha jezika i četvri princip je princip strukture jezika koji je zasnovan na značenjima koje želimo preneti.

O ključnim novinama koje nam donose pravci nastali u okvirima moderne lingvistike, Moore (2014:17) izdvaja pokušaj da se objasni i prikaže sta ustvari govorimo a ne šta treba da govorimo. Ne postoje pravila koja određuju tačnost našeg govora, postoje aspekti trenutnog stanja jezika. Zatim se modernisti okreću govornom jeziku kao središtu analiza i proučavanja upravo iz razloga biološke tekovine, pre nego progovorimo, mi slušamo a pre nego što počnemo pisati, učimo da govorimo. Na kraju, savremeni lingvisti posmatraju svaki jezik kao jedinstveni i nipošto ga ne uokviruju latinskom gramatikom, pravilima i strukturama.

4. Nova izučavanja u lingvistici

a) Lingvistički relativitet – Edward Sapir

Lingvistički relativitet je koncept u kome se jezik povezuje i utiče na govornikov stav i mišljenje, otuda i relativitet percepcije i jezika u lingvistici. Ovaj princip je poznat i kao Sapir-Whorf hipoteza iako izvorno oni nisu utemeljivači ove ideje. Sapir (1958:69) tvrdi da ne postoje dva jezika toliko slična da bi predstavljali isti društveni kontekst. Osim Sapira, ideju o tome da između jezika i misli postoji određena povezanost, takođe su zagovarali i Platon, Sokrat i Sosir jos u 18.veku. O tome da jezik igra veliku ulogu u kulturi, Boas navodi tri nivoa i to da jezik određuje iskustvo, da različiti jezici imaju različite manifestacije o istom iskustvu i da takve različite manifestacije istog iskustva ostaju neprimećena od strane govornika upravo zbog biološke prirode jezika. Lucy (1992:13) navodi da se Boas ograđuje od toga da jezik diktira i upravlja konceptualnom idejama i načinima kulturnog razmišljanja. Sapir (1949:15), kao Boasov učenik, nastavlja da tvrdi da jezik i misao nisu ista stvar ali da je nemoguće formirati misao bez jezika. Nastavljajući da deluje kao i njegov učitelj, Sapir veruje da kultura utiče na jezik opnajviše na polju vokabulara.

Teorija lingvističkog relativiteta danas predstavlja plodno tlo za istraživanja i dalje diskusije u okviru kognitivne lingvistike a posebno na polju bilingvizima.

b) Strukturalna lingvistika – Bloomfield

Uz Sapira, Bloomfield je jedan od najistaknutijih američkih lingvista prve polovine 20.veka. Njegov doprinos ogleda se u predvođenju razvoja strukturalne lingvistike o kojoj je pisao u svom kapitalnom delu Jezik 1993.godine. Ivić (2001:245) opisuje strukturalizam kao manifestaciju traženja invarijanata izdvajanjem bitnog od nebitnog, relevantnog od irelevantnog. Glavni cilj je bio biti objektivn u analizi i izolovati sva subjektivna merila. Strukturalna lingvistika razlila se na ženevsku, prašku i školu glosematičara. Međutim, kako Ivić (2001:87) tvrdi, oroginalnu školu strukturalizma, sa distribucionalističkim metodama, osnovao je Bloomfield. Njega

interesuje distribucija jezičkih jedinica a formalistički pristup je onaj koji preovladava u strukturalnoj jezičkoj analizi. Bloomfield kaže da se sve lingvističke strukture mogu odrediti usvajanjem analitičkih procedura počev od najmanjih jedinica koje označavaju glas i značenje.

Prema Meier (2012:90), glavne stavke teorija koje zastupa Bloomfield su sledeće:

- Govor je središnji element (1926:154)
- Govor zajednice (1933:42)
- Osnovna lingvistička pretpostavka
- Bihevioristički koncept značenja
- Lingvističke forme jezika, morpheme i reči
- Morfema kao najmanja jedinica
- Slobodne i zavisne forme
- Reč
- Fraza
- Sintaksičke konstrukcije
- Rečenice
- Foneme

Rekonstrukcija ove teorije se može dalje izučavati za interteoretičarske veze između strukturalne lingvistike i ostalih jezičkih pravaca, posebno u daljem kretanju prema generativnoj gramatici.

c) **Transformaciono-generativna gramatika – Noam Chomsky**

Najveći doprinos svetskoj modernoj filologiji dao je upravo Noam Čomski. Primenivši znanja iz logike i matematike a na temeljima prirodnog jezika nastala je ideja o generativnoj gramatici. Njegovo delo Sintaksičke strukture nastalo 1957.godine smatra se polaznom tačkom za generativističko viđenje jezika. Klasični biheviorizam koji zagovara da je okolina uzrok svakog učenja, učenje generativne gramatike je ustvari reakcija na biheviorizam jer tvrdi da se znanje jezika ne može jednostavno objasniti putem odnosa jezika i jezičkog inputa.

Shvatiti prirodu znanja o jeziku, u kakvim oblicima se jezik skladišti u mozgu, koje umne akcije pokrećemo govorom, kako proizvodimo reči, rečenice, da li svaki jezik usvajamo na isti način je sve ono na šta generativna gramatika ima za cilj odgovoriti. Antović (2007:28) navodi da se poštuju nekoliko principa u revizijama ove gramatike i to da je jezik u ljudskom umu i da je deo kognitivne psihologije, da je ona teorija koja proučava univerzalije jezika, da opisuje ekspresivnost jezika, da je jezik dualna pojava, da je transformativna jer ima za cilj da reprodukuje već postojeće šablone u jeziku, da je evolucionistička, komunikativna i modularna.

Glovacki i Bernard (2007:190-208) spominju da se savremena generativna gramatika unutar sebe razgranala na klasičnu, generativnu fonologiju, semantičku teoriju, teoriju načela i parametara, teorija X, padežna i ostale, ali da se Čomski nastavio baviti minimalističkom teorijom koja je jos uvek u razvoju.

Ono čemu je Čomski izgradio temelje jeste hipoteza o univerzalnoj gramatici, o tome da postoji posebno mesto namenjeno jeziku u biološkom sastavu. Teorija o

univerzalnosti jeste ustvari nauka o unutrašnjosti ljudskog uma i kognitivnih saznanja. Na osnovu ovog, Cook i Newson (2007:45-61) tvrde da deca imaju programirani jezički obrazac koji ih obaveštava kako unutrašnja gramatika funkcioniše, semantika pomaže kod značenja, fonologija predstavlja modele zvukova a sintaksa se odnosi na poredak reči.

d) Sistemska funkcionalna gramatika – Halliday

Sistemska funkcionalna gramatika, pored ostalih funkcionalnih, ispituje veće jezičke jedinice i njihov diskurs. Ideje o sistemskoj funkcionalnoj teoriji u gramatici vežu se za engleskog lingvistu, Michael Halliday.

Halliday (1985:192) jezik opisuje kao semiotički sistem, “ne kao sistem znakova već kao sistemski izvor značenja”. Ovakva definija je kostur za dalja učenja o funkcionalizmu.

Halliday i Matthiessen (2004:6) dublje zaviru u analizu o konstruisanju svesti o svetu. Formiranje te svesti se uglavnom naziva znanjem koje je obuhvaćeno raznim spisima. Halliday iscrtao je trougao koji linijama povezuje um, svet i jezik. Vodeći se time da je svaki fenomen u stvarnom svetu umna refleksija, Halliday ilustruje međusobnu povezanost uma, jezika i sveta linijama koje su dvosmerne. Ideja funkcionalne gramatike ima tri moda, interpersonalno, tekstualni i eksperimentalni. Kao i sve gore navedene, i ova teorija o gramatici je usko povezana sa psihologijom, sociologijom, a oslanjajući se na reči Čomskog kada kaže “lingvistika je grana psihologije”.

ZAKLJUČAK

Komparativnom analizom tradicionalne i savremene lingvistike se hijerarijskim koracima ukazuje na progres društva a time i jezika i lingvistike. Uticaj eminentnih lingvista engleskog govornog područja se uveliko oseća u 20.veku koji je prekretnica novijih lingvističkih razmišljanja i diskursa. Od Sapira i lingvističkog relativiteta, preko strukturalne gramatike Bloomfielda, do generativne gramatike Čomskog i funkcionalne gramatičke teorije Hallidaya, rad je uspešno istakao principe savremene lingvistike u engleskom jeziku i time postao moguća osnova sa dalja istraživanja, ispitivanja, klasifikacije, teorije, pristupe i učenja o jeziku i njegovim disciplinama.

BIBLIOGRAFIJA

1. Aitchison, J. (1995) *Linguistics: An Introduction*, Hodder and Stoughton.
2. *Britanica encyclopaedia*, (2008) *Concept in Linguistics*, CD.
3. Bugarski, R.(2003) *Uvod u opštu lingvistiku*, Čigoja štampa, XX vek, Beograd.
4. Chomsky, N. (1965) *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press, Cambridge, Mass.
5. Collinge, N. E. ed (1990) *An Encyclopedia of Language*. London: Routledge.

6. Cooper (1985) *Situation Semantics for Long Distance Dependencies*, Graduate School, University of Wisconsin.
7. Cook, V., Newson, M. (2007) *Chomsky's Universal Grammar*, Blackwell Publishing, Oxford.
8. Dineen, F. (1967) *An Introduction to General Linguistics*. Winston: Rinebsit.
9. Duffy G.(1969) *Teaching Linguistics*. Instructor Publications.
10. Gimson, A.C. (1962) *An Introduction to the Pronunciation of English*, Arnold, London.
11. Glovacki-Bernardi, Zrinjka (2007) *Uvod u lingvistiku*, Školska knjiga, Zagreb.
12. Halliday, Michael A. K. (1985) *An Introduction to Functional Grammar*, London, Edward Arnold.
13. Halliday, Michael A. K., Christian M. I. M. Matthiessen (2004) *An Introduction to Functional Grammar*, treće izdanje, London, Edward Arnold.
14. Ivić, M.(2001) *Pravci u lingvistici*, Biblioteka XX veka, Beograd.
15. Leith D.(1983) *A social hi* Dineen, F. (1967) *An Introduction to General Linguistics*. Winston.
16. Lucy, J. (1992). *Language diversity and thought*. Cambridge: Cambridge University Press
17. Moore,J., Schleppegrell,M. (2014) *Using a functional linguistics metalanguage to support academic language development in the English Language Arts*, Linguistics and Education.
18. Palmer, F.(1971) *Grammar*. London: Penguin.
19. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G and Svartvik, J. (1985) *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
20. Sapir, E. (1956). *Selected Writings in Language, Culture and Personality*. Berkeley: University of California Press.
21. Schmitter, P. (2008) *The theory of word formation in early semasiology: A blank spot on the map of 19th century linguistics*, *Language Sciences*. 30 (2008) 575-696.
22. Wiliams C.(2005) *Phonological Memory and Rule Learning*, Research Centre for English and Applied Linguistics; Peter Lovatt, Department of Psychology.
23. Young, L. (2011) „Systemic functional linguistics”, *The Routledge Handbook of Applied Linguistics*, ur. James Simpson, London i New York, Routledge, 625–637.

RESUME

The paper examines the influence of modern linguistics and the consequences of language reflection on both English language and global philology. A comparative analysis of preferences and lacks of traditional and modern linguistics represent a common view of the progress and the needs of the language. The paper aims to highlight several recent studies of modern linguists in the field of English linguistics such as Chomsky, Sapir, Halliday and Bloomfield as the representative of English speaking grammarians. Modern linguistics, as a set of different variations, raises the question of how and why language changes over time. It possibly may represent the basis for research on contemporary linguistics as a turning point for language change in the future, as well as the impact of society on language, change and universals.